

Toenadering tot het goddelijke Tim Boyd

Tim Boyd is International President van The Theosophical Society (Adyar).

Dit artikel verscheen in *The Theosophist* met als titel *Approaching the Divine*.

In de begintijd van de Theosophical Society (Adyar) stond H.P. Blavatsky (HPB) bekend om haar kritiek op het doen en laten van de kerk en de vorm die het christendom in haar tijd had aangenomen. Dat is begrijpelijk, gezien de koloniale situatie, in het bijzonder in India. Voor HPB was het een zaak van *een onverschrokken verdediging van hen die onrechtvaardig worden aangevallen*. Ik geloof dat zij vond dat je iets moest doen tegen het opleggen van een op een slechte manier beoefende vreemde religie aan een cultuur waar de bestaande benadering van het goddelijke grote waarde had. Natuurlijk pakte ze dat op haar eigen strijdvaardige manier aan.

In haar geschriften vinden we vaak kritiek op de manier waarop men het begrip God in de kerk benaderde. Zij gebruikte in haar geschriften zelden het woord 'God', dat wil zeggen niet op de manier van de gebruikelijke christelijke praktijk, en áls ze het deed, was dat vaak om te wijzen op de beperkingen die men oplegde aan dit potentieel grote en verheffende principe. Ze was niet tegen God, maar tegen de verdraaide beschrijving die voortkwam uit een gebrekkige filosofie; ze was tegen het feit dat deze karikatuur van goddelijkheid werd opgedrongen aan een koloniale bevolking.

Het idee van een absolute, oneindige, allerhoogste intelligentie, en die vervolgens personifiëren, benoemen en beschrijven in termen van menselijke beperkingen als woede, toorn, misnoegen, en daaraan een grote hoeveelheid beperkende eigenschappen toeschrijven, dat alles zag zij als een verwrongen redenering. Daar ging ze dus tegenin. Vanuit HPB's gezichtspunt zou men alleen over het absolute kunnen spreken in termen als 'duisternis' en 'niets': 'nothingness' in de zin dat het absolute volledig zonder attributen of eigenschappen is; het is niet verbonden met wat dan ook. Zodoende was 'niets' of 'niet-iets' de meest passende manier om het te omschrijven.

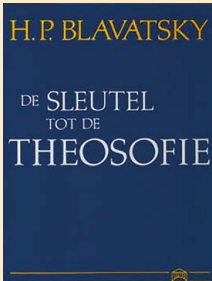
Degenen die in de theosofische traditie HPB opvolgden (Annie Besant, C.W. Leadbeater, I.K. Taimni en anderen) hadden geen moeite om het woord 'God' te gebruiken in een specifieke betekenis. In *De Sleutel tot de Theosofie* neemt HPB de rol op zich van onderzoeker én van de theosoof die allerlei vragen beantwoordt. In het boek stelt zij een heel directe vraag aan de theosoof: *Geloof u in God?* Het is een directe, ogenschijnlijk eenvoudige vraag. Het antwoord dat zij geeft op die vraag is onthullend. Het antwoord is niet 'ja' of 'nee'. Het is: *Dat hangt ervan af wat je bedoelt met die uitdrukking [God]*. Vervolgens beschrijft zij alles dat *niet* zou moeten behoren tot een werkzaam geloof in het goddelijke. Daaronder vallen dingen als een persoonlijkheid of iets dat kan worden beschreven met een persoonlijk voornaamwoord zoals 'hem' of 'haar'. Waar we wel in geloven, zegt ze, is een 'universele, goddelijke essentie'. Annie Besant en anderen hadden een heel duidelijk idee wat ze bedoelden als ze de term 'God' gebruikten.

Waar je ook heen gaat en welk tijdperk in de wereldgeschiedenis je ook onderzoekt, er is altijd een of andere voorstelling van het goddelijke geweest, iets dat gelijk is aan het begrip 'God'. Gedurende de laatste honderd jaar konden we getuige zijn van een experiment op grote schaal, van een zeer gerichte en moedwillige poging om religieus geloof uit te roeien. Het experiment speelde zich af in de Sovjet-Unie en in communistisch China, waar de bevolking doordrenkt was van verschillende benaderingswijzen van het goddelijke, maar waar men moest leven onder een nieuwe sociale orde waarin religieuze praktijk of geloof niet langer was toegestaan. Het was niet alleen niet toegestaan, er werden extreme straffen opgelegd aan iedereen die betrappt werd bij godsdienstbeoefening. Het overheersende idee in deze communistische samenlevingen was dat religie iets onnatuurlijks is dat aan het menselijk bewustzijn is opgelegd en dat dit vanzelf zal uitsterven als het zichzelf niet meer mag uitdrukken. Dat experiment werd gedurende drie generaties uitgevoerd, dus de kinderen van de kinderen die voor het eerst onder dat experiment vielen werden opgevoed zonder openlijke religieuze uitdrukkingvorm.

Toen de regimes aan hun einde kwamen was het fascinerend om te zien hoe plotseling de religieuze impuls weer in alle hevigheid opkwam alsof die nooit was weg geweest. Hoewel de mensen die deze religies hadden beoefend lichamelijk kapot waren gemaakt, of hun geest vervormd door gevangenschap of 'heropvoeding', waren de beginselen van de religieuze impuls op de één of andere manier onaangestast gebleven. Vanuit theosofisch standpunt is het duidelijk: de bron van de religieuze impuls ligt diep vanbinnen, buiten het bereik van materiële, of zelfs van emotionele en mentale krachten.

Een uitdrukking in theosofische literatuur zegt: *geloof is onbewuste kennis*. De reden van dit voortdurend opwellen van het goddelijke in het hart van de mensheid is de aanwezigheid van een 'weten' dat het het bewustzijn te boven gaat. Het ligt buiten het bereik van het mentale begrijpen, maar oefent voortdurend invloed uit op het denkvermogen. We weten ervan, en het kan niet verdwijnen. Er bestaat een 'essentiële, universele goddelijke essentie' die voortdurend het leven van alles en iedereen beïnvloedt.

HPB stond ook kritisch tegenover bidden, tenminste tegenover de manier waarop dit in de kerk van haar tijd werd beoefend, en trouwens ook in de kerk van onze tijd. Net als haar reactie op de filosofisch onjuiste benadering van God, verzwakte gebed zoals dat gewoonlijk werd begrepen en beoefent namelijk volgens haar de persoon die aan het bidden was. Net als bij het concept 'God' was ze niet tegen gebed opzich, maar wel tegen het vervormde begrip van de gewone beoefenaar. Uiteindelijk is gebed één van de technieken van het spirituele leven die overal op de wereld gevonden en beoefend wordt. Een aantal van de werkelijk groten van de mensheid gedurende de geschiedenis is beïnvloed door hun gebedsbeoefening.

In *De Sleutel tot de Theosofie* spreekt HPB over gebed. Eerst bespreekt ze hoe ontoereikend de benadering is om een verzoek aan een goddelijk wezen te doen vanuit één of andere zelfzuchtige begeerte, in de verwachting dat dat verzoek verhoord zal worden, of men dat verdient of niet, en of dat tegen de wetten van de natuur in gaat of niet. Ze zegt dat deze methode het tegengestelde is van waarlijk gebed. Ze zegt dat wij als theosofen (ja!) wel in gebed geloven, maar ze beschrijft het als een 'wilsgebed' ('will prayer'). Het is het gebed van een wil die niet gericht is tot één of ander verheven persoon, maar tot de 'Vader in de hemelen'. Zij onderscheidt dit van het wijdverbreide geloof in een goddelijke vaderfiguur in de wolken die dingen schenkt aan hen de juiste woorden spreken. De 'Vader in de hemelen' is onze eigen diepste spirituele natuur: atma-buddhi-manas. HPB maakt duidelijk dat werkelijk gebed gericht is tot deze Vader in de Hemelen, en dit is een principe, omdat het universeel is.

Annie Besant en anderen die zich later bij de theosofische traditie voegden waren heel vrij in hun gebruik van het woord 'gebed'. Tegenwoordig reciteren we bij bijna alle bijeenkomsten in de theosofische wereld een gebed dat door Annie Besant werd geschreven en dat bekend werd als het 'universele gebed', of de oproep tot eenheid.

Besant schreef dat gebed in antwoord op een verzoek van iemand die een bijeenkomst organiseerde en haar vroeg een meditatie te schrijven waar de groep mee aan de gang kon gaan. Ze zei dat het zichzelf in haar binnenste leek te zingen tijdens het schrijven. Ze voelde dat ze geen meditatie kon schrijven, omdat ze dat beschouwde als een meer persoonlijk iets. In plaats daarvan schreef ze voor die ene bijeenkomst het gebed *O verborgen leven*, met het idee dat het twee keer per dag kon worden gereciteerd, in de ochtend en in de avond. Het gebed werd iets dat in de hele theosofische wereld gereciteerd wordt, ook tijdens de persoonlijke beoefening van talloze mensen.

Een van de fundamentele punten in de traditie van mystiek is het idee dat God, of de goddelijke universele aanwezigheid, iets is dat ervaren kan worden, en dat alleen in die ervaring de werkelijke betekenis en waarde tot leven komen. Zelfs HPB zegt in haar beschrijving van het wilsgebed dat het effect kan leiden tot een ware eenwording, zoiets als de vermenging van de hogere ziel met de universele essentie.

Er is een boekje dat uit de christelijke mystieke traditie stamt en geschreven is voor het beoefenen van eenwording met God of het goddelijke. Het heet *De wolk van niet-weten*. Daarin staat een kort gebed dat heel krachtig kan zijn. Het zegt:

*O God,
unto whom all hearts lie open,
unto whom desire is eloquent,
from whom no secret is hidden,
purify the thoughts of my heart
with the outpouring of your spirit
that I might love you with a perfect love
and praise you as you deserve.*

*God,
voor wie alle harten open liggen,
tot wie iedere wil zich wendt,
en voor wie geen geheim verborgen is,
ik smEEK U:
zuiver zó het verlangen van mijn hart
door de onuitsprekelijke gave van uw genade,
dat ik volmaakt U beminnen
en waardig U lof toezingen mag.*

(Uit: *De Wolk van Niet-Weten*, vertaling: Sint Adelbert Abdij, Egmond, uitgave Karnak 1974) *

We kunnen proberen dieper in te gaan op de betekenis van deze woorden. Het is een onuitputtelijk gebed, maar we kunnen het op zijn minst oppervlakkig behandelen. *God, voor wie alle harten open liggen* is, zoals ieder waar gebed moet zijn, de erkenning van de werkelijkheid, van dat wat *is*. Het is niet de specifieke combinatie van woorden die het verschil maakt, maar de innerlijke erkenning dat er een universele goddelijke essentie is, waarmee alle harten verbonden zijn; waartoe alle harten zich openen. Daarom begint het gebed met deze fundamentele erkenning van de realiteit der dingen.

De zin *tot wie iedere wil zich wendt (unto whom desire is eloquent)* is misschien een beetje lastig. In de hermetische traditie bestaat een gezegde dat we misschien kennen: *Achter wil staat begeerte, of verlangen*. Alleen door het streven een bepaald type verlangen te cultiveren wordt de persoonlijkheid beïnvloed, en opent zich voor de hogere natuur. Het verlangen waarnaar verwezen wordt ligt meer in de lijn van streven en aspiratie. Als er geen veredeling en sturing is van wat 'begeerte of verlangen' wordt genoemd, dan kunnen we het afdalen van de hogere wil niet ervaren. De zin *tot wie iedere wil zich wendt* beschrijft de overtuigingskracht van ons hoogste verlangen, het verlangen dat grenst aan de goddelijke wil, en die een beroep doet op het afdalen daarvan.

De volgende zin zegt *voor wie geen geheim verborgen is*. De enige plaats waar geheimen verborgen zijn betreft de duistere uithoeken van onze eigen persoonlijkheid, die uithoeken van ons wezen waar we liever geen hoger licht in laten schijnen. Dat zijn de plaatsen waar we ons beperkt voelen, waar we ons verbergen voor onszelf en voor anderen, waar we alle complexen en moeilijkheden opslaan die psychologen aan het werk houden. In onze relatie tot het hogere Zelf, het goddelijke, is geheimzinnigheid zowel betekenisloos als onnodig. Alles wordt gekend, altijd. Dit te erkennen schept de mogelijkheid om die enorme inspanning los te laten die nodig is bij onze pogingen om deze geheime plaatsen steeds als een fort te versterken. Nogmaals, het is gewoon een erkennen van de werkelijkheid.

Zo leidt het eerste deel van dit gebed ons door het proces van het herkennen van verschillende aspecten van het goddelijke, en de mogelijkheid van een creatieve betrokkenheid in de persoonlijkheid. Het volgende deel van het gebed doet een verzoek: *zuiver zó het verlangen van mijn hart door de onuitsprekelijke gave van uw genade*. Het is een uitdrukking van onze wens om de belemmeringen te verwijderen die wij hebben opgeworpen, zodat het licht van het goddelijke mag schijnen op die gedachten die in het diepste van ons wezen opkomen; niet de gedachten van ons dagelijkse denken die op iedere moment komen en gaan, maar de gedachten van 'mijn hart'.

Wij denken vaak aan 'licht' als synoniem van het goddelijke. Voor iemand die een huis zonder ramen bouwt en zijn leven in dat huis slijt, is het niet voor te stellen hoe het voortdurend schijnende licht van de zon hem zou kunnen bereiken. Het feit dat we opmerken hoe we afgesneden zijn van dit licht, vermindert het licht van de zon beslist niet. Het heeft alleen invloed op onze toegang ertoe.

Dit gedeelte van het gebed vraagt de zon niet om feller te schijnen, of om door de muren heen te dringen die we om onszelf hebben opgericht. Het gebed zegt: *zuiver zó het verlangen van mijn hart door de onuitsprekelijke gave van uw genade*. Het is een uitdrukking van onze wil om de barrières die we hebben opgericht te verwijderen, zodat het licht naar binnen kan komen. Het gebed is niet bedoeld om de manier waarop het universum functioneert te veranderen. Het is een uitdrukking van onze wil om toegang te krijgen tot het lichtschijnsel van de goddelijke zon.

Het gebed bereikt zijn hoogtepunt met: *dat ik volmaakt U beminnen en waardig U lof toezingen mag*. Wat is de aard van ‘volmaakte liefde’? Wat is de ware aard van ‘lof’, van ‘prijzen’? Als we over loven praten, zijn er verschillende manieren en typen van prijzen die we gebruiken. Vaak prijzen wij kinderen als zij iets bijzonders doen, zodat ze zelfvertrouwen kunnen ontwikkelen. Ware lof doet zich voor als we iets waardevols zien en er dankbaar voor zijn. Het wordt niet teweeggebracht of op dat moment verzonnen. Het is het erkennen en dank betuigen voor datgene wat *is*.

En wat is de lof die de ‘universele goddelijke essentie’ verdient? Dat is waarschijnlijk iets veel minder gecompliceerds dan we denken. Misschien betekent het niets meer of minder dan de erkenning van de aanwezigheid van het goddelijke in iedere mens en in *alles*, overal waar we kijken. Dit is de lofbetuiging die vloeit uit iemand die waarlijk een punt in zijn ontplooiing heeft bereikt dat hem mogelijk maakt te zien. Om onwaarachtig complimenten te geven en te prijzen wat we niet inzien of niet hebben gerealiseerd, is slechts een leeg gebaar. Toch heeft iedereen wel eens een ervaring gehad die op een of andere manier deze ‘vermenging’ heeft bevestigd van onze hogere ziel met de goddelijke natuur waar Blavatsky over spreekt. We hebben dat gewaarzijn, dus spreken we het aan in dit gebed. In de *Bhagavad Gita* noemt Krishna zichzelf de ‘innerlijke onsterfelijke heerser’ die aanwezig is in de harten van alle wezens. Met het in ons naar voren komen van de capaciteit om het te zien, is dit gewoonweg inzien het verdiende compliment, of de verdiende lofprijzing.

Er zijn veel soortgelijke gebeden over eenwording met het goddelijke. Dit gebed van een onbekende schrijver is een voorbeeld van de mogelijkheid om al het doen en laten van onze persoonlijkheid te belevendigen, zodat het zich kan richten naar het werkelijk ervaren van dit ‘verborgen leven’, dit ‘verborgen licht’ en deze ‘verborgen liefde’ die Annie Besant aanriep in haar universele gebed. Het is overal aanwezig, maar wordt gewoonlijk niet herkend en niet erkend. Ieder gereedschap, ieder middel dat de mogelijkheid biedt voor tenminste één ogenblik van herkenning is onze aandacht meer dan waard.

Uit: *The Theosophist*, mei 2016
Vertaling: Marianne Plokker